

Osmanlı Devleti'nde 1840-1841 Yılları Arasında İç Anadolu Bölgesi'nde Çıkan Vergi İsyanları

Tax Revolts in the Ottoman State in Central Anatolia between 1840 and 1841

Filiz Giray *

Özlem Ercan **

RESEARCH
ARTICLE

ARTICLE INFO

Submitted : 20.04.2021

Revised : 15.05.2021

Accepted : 09.06.2021

Available : 30.06.2021

iThenticate similarity
score: 5%

JEL classification:

H61, H20, N4, E62

Keywords:

Tax, Revolt, Ottoman
State, Tax Revolts

ABSTRACT

Taxes, which are the basic public income, can cause disputes between individuals and the state over time. Individuals engage in collective responses to taxes. This reaction could turn into tax riots. Historically, tax revolts can occur based on elements of taxation, such as the tax rate, burden, and form of collection, while the state can be a manifestation of general discontent with the government. The fact that the components of tax riots are different requires that each tax Riot be examined separately.

The aim of this study is to examine the characteristics and consequences of tax revolts in the Ottoman state. In this context, the tax revolts that took place in the Ottoman Empire in the Central Anatolia region (Ayaş, Çamardı, Bala and Burdur towns) in the 1840-1841 were examined with examples obtained from the Ottoman archives. As a result of the examination, it was determined that not all of the people participated in the tax revolts and these revolts did not spread to the whole society.

Cite this article as: Giray, F. & Ercan, Ö. (2021). "Osmanlı Devleti'nde 1840-1841 Yılları Arasında İç Anadolu Bölgesi'nde Çıkan Vergi İsyanları", *International Journal of Public Finance*, 6(1), 1-20.

* Prof. PhD., Bursa Uludağ University, Department of Public Finance, Turkey, ORCID: 0000-0002-8765-8248, giray@uludag.edu.tr

** Assoc. Prof. PhD., Bursa Uludağ University, Department of Turkish Language and Literature, Turkey, ORCID: 0000-0002-0767-0045, ozlemercan@uludag.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Gönderme: 20.04.2021
Düzeltilme : 15.05.2021
Kabul : 09.06.2021
Yayın : 30.06.2021

iThenticate benzerlik oranı: %5

JEL Kodu:

H61, H20, N4, E62

Anahtar Kelimeler:

Vergi, İsyan, Osmanlı Devleti, Vergi İsyanları

Ö Z

Tarihsel süreç içinde tüm toplumlarda vergiler, bireyler ile devleti karşı karşıya getiren bir olgu olmuştur. Bireyler, vergilere karşı kolektif tepkilerde bulunmaktadır. Bu tepkinin vergi isyanlarına dönüşmesi söz konusu olabilmektedir. Vergi isyanları tarihsel açıdan incelendiğinde vergi oranı, yükü, tahsil şekli gibi vergilemeye yönelik unsura dayalı olarak gerçekleşebilirken devlet yönetimine karşı genel hoşnutsuzluğun tezahürü olabilmektedir. Vergi isyanlarının bileşenlerinin farklı olması, her bir vergi isyanının ayrı ayrı incelenmesini gerektirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, arşiv araştırması ile Osmanlı Devleti'nde vergi isyanlarının oluşum, yönetim ve sonuçlarına ilişkin değerlendirme yapabilmektir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nde 1840-1841 yılları arasında İç Anadolu Bölgesi'nde (Ayaş, Çamardı, Bala ve Burdur kazalarında) gerçekleşen vergi isyanları örnekleri Osmanlı arşivlerine dayanılarak incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda söz konusu vergi ayaklanmalarına ahalinin tamamının katılmadığı ve isyanın toplumun tümüne yayılmadığı tespit edilmiştir.

1. Giriş

Vergiler ilkçağlardan itibaren alınan bir kamu geliri olmalarına rağmen vergilerin taşıdığı anlam zamanla değişmiştir. Bu değişim bireylerin vergiye bakış açılarını değiştirmiştir. Vergiler öncelikle hediye olarak görülürken zamanla gelişen toplumlarla birlikte artan hacimlerine bağlı olarak zorunlu ödenmesi gereken bir yükümlülük hâline gelmiştir. Bu zorunluluk, hukuki niteliğe bürünerek verginin bireylerin isteğine bakılmaksızın devlet otoritesi tarafından alınması gereken bir gelire dönüşmesine neden olmuştur. Verginin niteliği gereği karşılıksız ödeme olması, vergi sistemi ve yönetiminden kaynaklı olarak oluşabilecek vergi adaletsizliği her toplumda bireylerin vergiye karşı tepki duymalarına sebep olmuştur. Bu tepkilerin ortak ve faal niteliğe dönüşmeye başlaması vergi isyanları olarak ortaya çıkmıştır.

İsyan kavramı, herhangi bir amaçla kurulu düzene veya devlet güçlerine karşı gelme, itaat etmeme ve ayaklanma anlamalarını içinde barındırmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2005: 992). Vergi isyanları devlet tarafından tahakkuk ettirilen bir verginin ödenmesine karşı çıkmaktan öte ekonomik, siyasal ve sosyal sonuçlarıyla düzene bir başkaldırı niteliğine sahiptir. Bir tepkinin isyana dönüşmesi, ülkelerin ekonomik, siyasal ve sosyal yapıları tarafından belirlendiğinden ülkeler arasında farklılıklar görülebilmektedir. Bu yönleriyle vergi isyanı, vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı gibi diğer vergi tepki türlerinden farklı sosyo-psikolojik ve ideolojik özellikler arz eder. Vergi isyanının nihai hedefi, verginin ödenmemesi yani verginin reddidir. Vergi isyanlarının nedeni olarak genellikle vergileme yetkisinin kötüye kullanılması sonucu ödeme gücüne dayanmayan ağır ve adaletsiz vergi yükleri gösterilir (Aktan vd. 2002:145, 147).

Vergi gelirleri, Batı toplumlarında XVIII. yüzyıla kadar tali kamu gelir kaynağı olarak görülmelerine rağmen, Osmanlı Devleti'nde tersine kuruluştan itibaren temel kamu geliri olmuştur (Neumark 1975: 6). Bu durum, bir yandan tahakkuk eden vergilerin büyük ölçüde vergi mükellefleri tarafından ödendiğini diğer taraftan günümüzde güçlü bir mali sistem için kamu finansman kaynağının vergilere dayandırılması teorisinin, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren benimsendiğini göstermektedir. Ancak Osmanlı Devleti'nde de Batı toplumlarında olduğu gibi vergi isyanları vuku bulmuştur. Osmanlı Devleti'nin mali yapısı dikkate alındığında vergi isyanlarının nedenlerini sadece vergi sistemi ve uygulamasına bağlamak yeterli olmayacaktır. Aynı zamanda vergi isyanlarının, mevcut yönetimlere karşı gösterilen tepkiler için bir araç olarak kullanılıp kullanılmadığının da araştırılması gerekmektedir. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nde vergi isyanlarının nedenleri ve isyanlar karşısında yönetimlerin izledikleri politikalar, muhtelif vergi isyanları incelenerek açıklanacaktır. Bu amaçla İç Anadolu Bölgesi'nde 1840-1841 yıllarında farklı yerleşim birimlerinde ortaya çıkan vergi isyanları ve bunlara yönelik resmi düzenlemeler arşiv kaynakları Türkiye Türkçesine çevrilerek yorumlanmıştır. Böylece maliye tarihi literatürüne katılan yeni arşiv belgeleri ile Osmanlı Devleti'nde bu dönemde vergi isyanlarının nedenleri, nitelikleri, isyanlara karşı yönetimlerin tutumları ve sonuçları hakkında değerlendirme yapma olanağı elde edilebilecektir.

2. Osmanlı Devleti'nde Vergi İsyanları

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren çeşitli isyanların meydana geldiği görülmektedir. İsyanların çoğu padişaha ve padişahın şahsında yönetime karşı yapılmıştır. Benzer isyanları, Batı toplumlarında da görmek mümkündür.

Osmanlı Devleti'nde mali sistem önemli olmuştur. Devletin merkezi yönetim hizmetleri ve yönetim ile ilgili kararlar, başında padişahın bulunduğu Divan-ı Hümayun'da alınmaktaydı. Divanın görevleri üç daire halinde bölünmüştü. Birinci daire devletin asayiş ve askeri hizmetlerini yürütmekteydi. Bu divanlardan ikincisi maliye dairesi olup üçüncüsü ise yargı işlerine bakmaktaydı. Bu yapılanma kamu maliyesine verilen önemin bir göstergesidir (Akdağ, 1995: 55-56). Osmanlı Devleti'nde mali sisteme önem verilmesine ve vergi sisteminin esnek bir yapı arz etmesine rağmen vergi isyanlarının (Celali İsyanları, Patrona Halil İsyanı, Atçalı Kel Mehmet İsyanı, Niş İsyanı) yaygın olduğu görülmektedir (Bknz.: Aktan vd. 2002; Gökbunar, 2004; Gökbunar, 2007, Cura, 2016, Çetin, 2018). Osmanlı vergi sistemi, sahip olduğu bu özellikleriyle çağdaşlarına göre üstün olmasına rağmen zaman içinde Osmanlı Devlet düzeni içinde birçok isyanın meydana gelmesinin başka sebepleri olmalıdır. İsyanların sadece vergi sistemi ve onun uygulanma şeklinden kaynaklı olmadığı görülmektedir. Bazen de vergiler bazı siyasal amaçlar adına bir araç olarak kullanılmıştır. Bu durum, Osmanlı Devleti'ndeki vergi isyanlarının daha ayrıntılı olarak incelenmesi gereğini doğurmuştur.

Osmanlı tarihinde en uzun süren isyanlar olarak yer alan Celali İsyanları'nın çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar; vergi yükünün ağırlığı, tahsildarların zulmü, mezhep çatışmaları, tımar sisteminde görülen bozulma, merkezi hükümet ile Anadolu'daki Türkmenler arasında yaşanan sorunlar ve bazı rantları geri almak şeklindedir (Akdağ, 2017: 29; Gökbunar, 2007: 9). Nitekim Celali İsyanları'nın başlangıcı tımar sisteminde ifraza¹ gidilmesiyle başlayan gelir kayıplarıdır (Teoman, Bozpinar, 2021: 128-130). Ayrıca vergi isyanlarını ülkelerin içinde bulunduğu dönemleri de dikkate alarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Üç kıtaya yayılmış olan devletin özellikle askeri, siyasi, iktisadi ve mali alanlarda irtifa kaybettiği asırlarda yaşadığı bu çok yönlü bunalımların vergi sistemine olumsuz yansımalarının olması kaçınılmazdı. Örneğin, uzun süren savaşların Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve mali yapısında yarattığı tahribat sonucu yaşanan gelir kaybını gidermek adına yönetimin vergileri artırması, Atçalı Kel Mehmet İsyanı'nın çıkmasında önemli bir pay taşımaktadır (Gökbunar, 2004: 28, 33). Yine Patrona Halil İsyanı'nın yaşanmasına ülkenin sosyoekonomik durumu sebep olmuştur. Şöyle ki, ülkede yaşanan yüksek enflasyon ekonomik açıdan özellikle esnafı olumsuz yönde etkilemiştir. Diğer taraftan yöneticilerin artan savurgan harcamalarını ve İran Savaşı'nın masraflarını karşılamak için gerekli finansman kaynağı olarak esnafa yönelik yeni vergilerin yürürlüğe konması ve tahsil edilen bu vergilerin bir kısmının zimmete geçirilmesi isyana neden olmuştur (Olson, 1977: 185).

Osmanlı Devleti'nde vergiler genel olarak şeri ve örfi vergilerden oluşmaktadır. Bu vergilerin tarh ve tahsil usulleri büyük ölçüde benzerdir. Şeri ve örfi vergilerin en önemli ayırıcı unsuru, mükellef gruplarının farklı olmasıdır. Mükellef grubu farklı olmasına rağmen vergi isyanları her iki vergi türünün de görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde vergi isyanlarının bir kısmı bireysel olarak başlatılmıştır. Ancak bazı vergi isyanları ise belirli bir çoğunluk grup tarafından başlatılan ve ortak tepki niteliğinde isyanlardır. Dolayısıyla her vergi isyanını ayrı ayrı incelemek daha doğru olacaktır.

3. İç Anadolu Bölgesi'nde Vergi İsyanları

Çalışma, Osmanlı Devleti'nde 1840-1841 yılları arasında İç Anadolu Bölgesi'nde (Ankara, Konya, Burdur) gerçekleşen isyanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu örneklerden iki tanesi Ankara ilinde görülmektedir. Bunlar, Ankara'nın Bala kasabası Yenişeyh Köyü ve Ayaş kazası Dastarlı köyü ayaklanmalarıdır. Diğerleri ise Konya iline bağlı Çamardı kazası Misli köyünde ve Burdur kazasında vergi isyanı görülmüştür.

---

¹ İfraz: Bir tımar, kılıç deneni ve tımar sahibine ait sayılıp içinden bir şey ayrılmayan 6000 akçelik kısımdan fazla olan miktara verilen isim. www.lugatim.com/s/ifraz (Erişim Tarihi: 23.05.2021).

3.1. Bala Kasabası Yenişeyh Köyü

1841'de Ankara'ya bağlı Bala kasabası² ayanlarından Yağcıoğlu İbrahim, Tanzimat-ı Hayriyye gereği vergi muafiyeti kalktığı için kendisi de herkesle birlikte vergi vereceğini anlayınca Bala kasabasına tâbi olan Yenişeyh köyü ile diğer bazı köy ahalisini isyana (fesada) sürükleyerek dört yüz silahsız fakiri Ankara civarına toplamıştır; topluluk dağıtılmış, Yağcıoğlu İbrahim ise tutuklanmıştır. Ankara'dan gelen bir kâtip, ahalinin verecekleri verginin yüzdesini hesapladığı hâlde söz konusu kişi, geçen yıl ödenen vergi ile bu sene ödenecek olan vergiyi karşılaştırmış; halktan gelirlerine göre fazla vergi alındığını ifade etmiştir. Ancak halkı fesada sürüklediği için affı söz konusu olmamıştır. Tezkere, kişinin cezasının verilmesi için iki şahidin gönderilmesine ve isyana kalkışan diğer kişilerin cezalarının açıklanmasına ilişkindir³.

"Ankara'ya bağlı Bâlâ kasabasına tâbi olan Yenişeyh köyü ahalisinden olup uzun zamandır adı geçen nahiyede vergi tahsili için ayan⁴ olarak görevlendirilen Yağcıoğlu İbrahim adındaki şahıs, vergiye ilişkin her bir hususu Ankara'da ücretsiz olarak ahaliye yaptırmış ve bir akçe dahi vergi vermemiştir. Bu şahıs, Tanzimat-ı Hayriyye gereğince muaf olsun veya olmasın tüm kişilerin eşit olacağı ve uhdesinde bulunan kilit altındaki mülklerinin hepsinden vergi alınacağını araştırmak suretiyle bulunduğu köy ile bazı kara ahalisini tahrik ve fesada başlamış; silahsız dört yüz kadar fakiri, Ankara civarına götürmeye cesaret etmiştir. Adı geçen topluluk, hâkimlere yaraşır tedbirler ile dağıtılarak yargılandıktan sonra ispat edilen suça dayanarak adı geçen (Yağcıoğlu İbrahim'in) yanına oklu askerler verilerek gönderilmiş ve haklarında kötü zanna sahip olunarak hapse gönderilen birkaç ihtiyar kişinin hâllerinin araştırılacağı hususu açıklanmıştır. (Durum) adliye meclisinin keyfiyetine havale edildiği zaman İbrahim de der-saadete (İstanbul'a) gelmiş olduğundan Adliye Nezareti meclisine götürülerek sorguya çekilmiştir. İbrahim, iftira olunan fesatları ve halka söylediklerini inkâr etmiştir. Fakat Ankara'dan bir kâtip gelerek 'Kazanca bakılmaksızın binde yirmi beş kuruş vereceksiniz.' demiş; sonra bu vergi, yüzde yirmi dört olarak hesaplanmıştır. İbrahim; fakirlerin hâllerini ifade etmek için vergi tahsil memuruna (muhasıl) vardıklarında çağırılarak asla soru ve cevap olunmaksızın, fakirlerin vergi tahsil memuruna

---

² Ankara'ya bağlı Bala kazasının Osmanlı'dan günümüze konumu şöyledir: Nâhiye (...1855) Ankara, Ankara eyâleti (salnâme); Kazâ (1856-1865) Ankara Bozok eyâleti (salnâme); Nâhiye (1866-1870) Ankara, Ankara vilâyeti (salnâme); Kazâ (1871-1923) Ankara, Ankara vilâyeti (salnâme); Kazâ (1924) Ankara. (Sezen 2017: 83)

³ 27 Safer 1257 / 20 Nisan 1841 tarihli belge için bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb- Asâfi Defterleri, No. 370, s. 53'ten naklen (İnalçık, 2019: 444-446)

⁴ Osmanlı Devleti'nde şehir ve kasabalarda halk tarafından seçilen, vergilerin, masrafların dağıtılması ve toplanması gibi hususlarda kadılar ve valilere karşı halkın vekili durumunda olan kimse. www.lugatim.com/s/ayan (Erişim Tarihi: 21.03.2021)

gitmelerinden dolayı bir şeyden haberi olmadığı hâlde buraya gönderildiğini; geçen sene bir senede toplam bin beş yüz kuruş vergi verirken bu sene iki bin dört yüz kuruş vergi düştüğünü; mülklerinin kırk bin, kazancının on bin kuruşa sayıldığını; bir şikeci takımının bir iki eşeğinden başka bir varlığı olmayıp geçmiş senelerde altmış kuruş verirken bu sene yüz elli, iki yüz kuruş vergi belirlendiğini; meclis tarafından bir soru sorulmadığını; şehirde, evindeyken çağrıldığını; iki saat kadar tüfekçi başının odasında alıkonulduktan sonra akşama yakın bir beygire bindirilerek oklu iki neferle bu tarafa gönderildiğini söylemiştir. (Daha sonra) her nasılsa gerekli şahitlerin getirilmesiyle adı geçenin davasının yüce mecliste tekrar görülmesinin kanun gereği olduğu görülmüştür. Haklarında olumsuz karar verilerek hapse gönderilen şahısların yargılanmasına ilişkin gelecek haberi bekleyerek adı geçen İbrahim, kefil alınarak burada tutuklanmıştır. Epeyce bir zaman geçtikten sonra şahısların durumlarına dair bir haber çıkmadığı için bundan böyle iş geriye kalmaması diye ve ceza kanununa göre adı geçenin hükmünün yerine getirilmesi adına iki şahidin süratle gönderilmesi; diğer şahısların hâlleri hakkında karar verilmiş ise mazbata ve mahkeme hükmünün açıklanarak yazılması hususunda gayret göstermeleri hakkında tezkere. Fi 27 Safer sene 1257 / 20 Nisan 1841"

Osmanlı Devleti'nde bir vergi tahsil yöntemi olan iltizam yönteminde vergi toplama hakkını elde eden mültezimlere yönelik şikâyetler ve olumsuzluklar her zaman olmuştur (İnalçık, 2019; Aktan vd. 2002; Özkaya 1994). Vergi toplama hakkını elde eden mültezimlerin halka yaptıkları baskıları ortadan kaldırmak veya azalmak, dolayısıyla bu sistemin olumsuzluklarını yok etmek için halk tarafından seçilen vergi tahsilinde "ayan" adı verilen kişiler yetkilendirilmiştir. Ancak ayanların da sorunları gidermediği, vergi isyanlarının kaynağını oluşturduğu yukarıdaki örnekte de görülmektedir. Ayan olarak atanan kişi, Yenişeyh köyü halkını vergi ödememeleri için kışkırtmış ve ayaklandırmıştır.

3.2. Ayaş Kazası Dastarlı Köyü

Ankara iline bağlı Ayaş kazası Dastarlı köyünde⁵ geçen vergi ayaklanması, yukarıda anlatılan Bala kasabası Yenişeyh köyünden farklı olarak tam vergi isyanına dönüşmemiştir. Vergiye karşı bir tepki olayı olması bakımından incelenmesi yararlı olacaktır.

---

⁵ Ayaş, Ankara'ya uzaklığı 57 km olan tarihî bir ilçedir. Dastarlı, bu ilçenin yakınındaki bir köy olup günümüzdeki adıyla Yağmurdere köyü olarak geçmektedir. [Köken, Taylan. "Ayaş İlçesi Tarihi ve Arkeolojisi", www.academia.edu/35442588/Ankara_Ayas_Tarihi_ve_Arkeolojisi] (Erişim Tarihi: 06.03.2021).

1840 yılında Dastarlı köyünde yılda iki kere toplanan verginin birkaç kişi tarafından ödenmediği tespit edilince bu kişiler, Ayaş kasabası ahalisi ile etraf köylerin sakinlerini fesada sürüklemişlerdir. Belediye memurunun Ayaş meclisine ihbarı üzerine Dastarlı köyü ahalisinden Ayaş kasabası sakini bir kişi ve oğlunun köy ahalisinin vergi vermeyeceklerine ilişkin beş imzalı bir kâğıt tertipledikleri ortaya çıkmıştır. Bu kişi ve oğlu sorguya çekilince böyle bir yazı yazarak halkı isyana teşvik ettikleri anlaşılmıştır. İşbu tezkere söz konusu kişilerin tevkifine ilişkindir (BOA, Bâb- Asâfi Defterleri, No. 370, s. 37'den aktaran İnalçık 2019: 441-442).

"1256 senesi hesabına katılması emredilen sekiz yük kadar olan 1000 kuruş vergi, herkesin mülkleri, hayvanları, yaptıkları ticaret ve kazançlarına göre farklı olmak üzere ve eşit şekilde iki defa ödenir. Alacaklara karşılık olarak (verginin) daha önce hesaplanan küsuru toplanırken önceden vergi vermeyenlerin isimleri kaydedilmiştir. Birkaç şahıs, adı geçen kasaba ahalisi ile birlikte etraftaki kara ahalisiyle fesatlığa başlamışlardır. Belediye memuru, adı geçen kasaba civarındaki Dastarlı köyü ahalisinden Ayaş kasabası sakini Emir Bey namı bir kimsenin adı geçen köy ahalisini kandırarak oranın (vergi vermeme yönündeki) kararlılığına ilişkin yazılarla etraf köylere (durumu) haber verdiğini ve eline beş imzalı kâğıt ulaştırdığını yüce Ayaş meclisine ihbar etmiştir. Emir Bey ve köyün imamı meclise yazıyla çağrılıp işin iç yüzü sorulduğunda Emir Bey, ona dayandırılan yazıları ve kâğıt ulaştırma işini inkâr eder. İmam ise adı geçenler tarafından kendisine öyle bir tezkere yazdırıldığını kabul etmiş olduğundan hemen hapse atılır. Babası Emir Bey de fesadımız burada yazılı olduğu gibi olmasa bile (diyerek), onları durdurmaya muktedir olduğu hâlde (olaylar) çıkarmış, kendisi kabahatli bulunarak İstanbul'a gönderilmiştir.

Söz konusu olaya sebep olan kişiler, henüz ele geçmemiş olduklarından yakalandıklarında iki kişinin de ulaştırılacağı beyanını içeren ve adı geçenin (Emir Bey'in) oğlunun cezalandırılması hakkındaki izni kapsayan (bu) mazbata ile zaptiye memuru Tayyar Paşa tarafından yapılan yazışmalar, meclisin keyfiyetine ve adliyenin yüce hükümlerine havale edilmiştir. Emir Bey ve oğlunun bildirdiği üzere kötü hareketleri olduğu ve önceki sebeple fitne uyandırmaya cesaretleri bulunduğu görülmüştür. Hakikatte emsallerini korkutmak adına hadlerini bildirmek için kanun hükümleri varsa da henüz köy imamının mecliste ikrar etmiş olduğu ve on beş imzalı diye gönderdiği kâğıt, adı geçenin haddinin bildirilmesine hükmetmek için hakkaniyet usullerine aykırı bulunmuştur. Adı geçenin kendisi bu tarafta hapsolüp oğlu da şimdiki hâlde mahallinde hapsedilmiş olduğundan adı geçenin bu tarafta, oğlunun öbür tarafta hapiste tevkifleriyle, suç ve kabahatlerinin mukabele edilmesi gereğine bakılması uygundur. Daha önce belirtilen sebeple adı geçenler hakkında Kanun-ı

Hümayun'a göre cezaları icra olunmak üzere gerek adı geçen ve gerek oğlunun suçlarının itirafları yazıyla bildirilmiş olduğu hâlde ve Uruş köyü maddesine göre yakalanmaları için iki nefer gönderileceğini (bildiren) fesatçılık kanununun yazısı (ya da tebliği) henüz yerine getirilememiştir. Onların da durumlarının lâyıkiyla araştırılması yazılı mazbatayla bildirilmiş olup adı geçen umumî yüce mecliste (bu durum) uygun görülmüş, zikredilmiş ve tasvip edilmiş olması sebebiyle gereğinin icrası hususuna başlamanız babında tezkere. Fi 20 Safer sene 1257 / 13 Nisan 1841"

Görüldüğü üzere ahali, vergi vermemek yönünde bazı kişiler tarafından kışkırtılsa da olay, yöre halkının genel olarak vergilere karşı isyanı niteliğinde değildir. Tezkereden de anlaşıldığı gibi Osmanlı Devleti'nde mali sisteminin kendi içindeki işleyiş düzeni, yapılan ihbarların denetlenmesini sağlamaktadır. Gelen ihbarlar araştırılıp yargılama süreci gerçekleştirebilmiştir. Ayaş kazası Dastarlı köyü tutanaklarına geçen olay, bir vergi isyanı niteliği taşımamakla birlikte durum açıklığa kavuşturulmasaydı halk ile yönetim karşı karşıya gelebilirdi.

3.3. Çamardı Kazası Misli Köyü

Osmanlı Devleti'nde 1840 yılında İç Anadolu Bölgesi'nde vergi isyanına yönelik bir başka örnek Konya'ya bağlı Çamardı kazası Misli köyünde⁶ gerçekleşmiştir. Söz konusu isyan, Osmanlı'da şeri vergiler (Tekâlîf-i Şer'iyye) içinde yer alan cizye vergisine yönelik çıkarılan isyandır. Cizye vergisi Müslüman olmayan Osmanlı tebaasının ödediği bir vergiydi. İslâm mali hukukunda da yer alan bir vergi olması nedeniyle şeri vergiler grubu içinde yer alan bir vergi olmuştur. Çamardı kazası Misli köyü vergi isyanına yönelik dört tezkere mevcuttur:

İlk tezkereye göre Çamardı kazasına bağlı Gayrimüslim bir köy olan Misli köyü isyana kalkışmışlardır. Yöre halkının şeri vergi olan cizye vergisini ödemediği tespit edilmiş, durum meclis tarafından müzakere edildikten sonra köyün kocabaşlarından birkaç kişi durumun anlaşılması için çağırılmıştır. Ancak köy halkı, silahlanarak kocabaşları alıkoyan zaptiyenin yolunu kesmişlerdir. Tezkere, daha önce de bu tür olaylara sebebiyet veren köy ahalisinin cezalandırılmasına ilişkindir (BOA, İ. MVL., Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri, 20-316/1).

---

⁶ *Osmanlı Yer Adları* kitabına göre Çamardı'nın XVI. Yüzyıldan itibaren konumu şu şekilde olmuştur: Nâhiye (1518-1522) Niğde, Karaman eyâleti; Kazâ (1855-1867) Niğde Karaman eyâleti (salnâme); Kazâ (1868) Niğde Konya vilâyeti (salnâme); Nâhiye (1880-1885) Merkez Niğde Konya vilâyeti (salnâme); Kazâ (09 Mart 1886) Niğde Konya vilâyeti (salnâme); Kazâ (1886-1923) Niğde Konya vilâyeti (salnâme); Nâhiye (1924-1947) Merkez Niğde; Kazâ (1948 / 5071) Niğde (Sezen 2017: 167). Çamardı nahiyesine bağlı olan ve 1886 yılında Misli adıyla anılan köy, 1960 yılından itibaren Gölcük adını taşımaktadır (Sezen 2017: 298).

"Çamardı kazasına bağlı Misli köyü üç yüz haneli reayalı (Gayrimüslim) bir köy olup bu köy için hesaplanandan kendilerine isabet eden yirmi sekiz bin kuruşluk vergiyi vermemek umuduyla daha önce Yahyalı kazasında vuku bulan uygunsuzluk, mazbata ile tarafınıza bildirilmiştir. İşin iç yüzünü önceki tutanaktan da iyi bildiğiniz gibi, adı geçen köy reayası da bilinen hükümlere göre isyanda bulunmuşlardır. Hisselerine (göre) hesap edilen tutar akçelerini korumaya aldıklarına ve bundan başka hazine aleyhine kalan küsur meblağı da ödemiş olduklarına dayanarak, (durum) meclis tarafından müzakere edilmiştir. Zaptiye (güvenlik güçleri) tarafından birkaç kişinin memur olarak atanması; adı geçen köyün kocabaşlarından⁷ birkaç tanesinin yazı ile çağrılarak gayelerinin anlaşılması; yüce vasiyetlerinin kendilerine tekrar sunulması uygun bulunmuştur. O sebeple zaptiye tarafından kişiler tayin edilerek köyün kocabaşlarından iki üç tanesi yakalanıp olay yerine götürürlerken köy reayasından yüz elli, iki yüz kadar kişi silahlanmışlardır. Yol esnasında memurlar da reayayı zorla yerlerinden etmişlerdir. Birçok kere bilgi sahibi olanların da tecrübe ettiği gibi Misli köyü ahalilerinin öteden beri Maraş yakınlarında itaat ipini kırma adetleri de bulunduğu ihbar edilmiştir. Bugün köy ahalisi silahlandığı için zarar ziyan başlamıştır. Açığa çıkarılarak takdim kılınan pusulada isimleri yazıldığını ve işbu köy ahalilerinin daima terbiye edilmesinin lazım geldiğini öğrenmek, yüce merhamet sahiplerine buyurularak icra gereğinin idaresini bildirmek de emir ve ferman sahibi kimsenindir. Fi Safer Sene 1256 / Nisan 1840"

Konuyla ilgili ikinci tezkerede Misli köyünden birkaç kişinin İstanbul'a gitmek için Nevşehir kazasından kendilerine verilen resmî geçiş belgesi aldıkları bildirilmektedir. Tezkerede özellikle memurların verdikleri geçiş belgesinin düzeni bozmaya yönelik olduğu belirtilmiştir. Köyün kocabaşları kendilerine konan vergiyeye karşı çıkmak maksadı ile meclise yazı göndermişler, önceki padişahın (II. Mahmud, saltanat yılları: 1808-1839) belirlediği vergiler ile yeni padişahın (Sultan Abdülmecid, saltanat yılları: 1839-1861) vergileri arasındaki farka itiraz etmişlerdir. Vurgulanan önemli hususlardan biri de bölgedeki diğer halkın karşılıksız olarak verdikleri vergilerden memnun olmalarıdır. Tezkere, Misli köyünün kendilerine tahsis edilen on bin kuruşluk vergiyeye vermemeleri üzerine haklarında kesilecek cezaya ilişkindir (BOA, İ. MVL., Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri, 20-316/2).

"Sadrazamın ayak toprağına takdim edilen diğer mazbatada ayrıntılarıyla iyi bildiğiniz gibi Misli köyünün reayalarından birkaç kişinin

---

⁷ Osmanlı toplumunda belirli bölgelerdeki Hıristiyan tebaanın önde gelen, tanınmış, bazı hâllerde kendilerine danışılan bir nevi ihtiyar heyetini oluşturan sivil temsilcilerin başı durumundaki kocabaşlar, cizye ve diğer vergilerin dağıtım ve toplanmasında, bunların devlet görevlilerine tesliminde vazifelidirler (DİA 2002: 140-141).

kararın sonsuz mutluluk kapısına (İstanbul'a) gittiklerini bazı şerefli kişiler haber vermişlerdir. Düzene muhalif olarak Nevşehir kazasından yerlerine resmî geçiş belgesi (pasaport) verilmiş olduğu tarafımızdan duyulmuştur. Ancak genel şartlara aykırı olarak memurların tezkere (resmî geçiş belgesi) vermesi düzenin bozulmasına sebep olacağı bellidir. İşbu adı geçen köy reayaları (Gayrimüslimler) kocabaşlarından bir ikisi, konan ikinci verginin hesabına ilişkin meclise celp göndermiştir. Önceki padişahın vergileriyle bu mübarek padişah döneminde evvelki ve ikinci vergiler etraflıca araştırıldığında kendi ağızlarıyla anlattıkları üzere geçen yıl açıkladıkları meblağın bu seneki hesaplanan tutardan aşağı olduğu görülmüştür. Hâlbuki diğer ahaliler, teşekkür edercesine vergilerini vermişlerdir ve vermekte buldukları (vergi) karşılıksız ise de bu Misli ahalisinin Maraş yakınlarında kabaca hareketleri tecrübe edildiğinden, bu sene ve maden müdürü Sabık İsmail Ağa'nın Çamardı'nda ilk önce alacaklarının alınması konusu yüce iradelerle uygun bulunmuştur. Misli köyünden tam on bin kuruş alacak ortaya çıkmışken (köy halkının) 'Vermiyoruz.' diye kesin cevap vermelerinden ve her bir tavır ile hareketleri itaat düzenine uzak olduğundan terbiye edilmeleri yönünde bilgi isteyen (biz) acizleri iyi eden yüce kişilerin buyurdıkları gibi o konuda ve herhâlde emir ve ferman emir sahibi kimsenindir. Fi Safer 1256 / Nisan 1840".

Fezleke de görüldüğü üzere cizye vergisinin tahsili ile görevlendirilen kocabaşların da vergi isyanında paylarının olduğu görülmektedir. Çamardı kazası Misli köyü isyanına tüm ahali katılmamıştır. Katılmayan ahali vergilerinin tamamını ödemişlerdir.

Üçüncü tezkerede de daha önceki iki tezkerede bahsi geçen olayların devam ettiği ve hâlen köy halkının vergilerini ödemedikleri bildirilmiştir. Durumu anlamak üzere köyün kocabaşları tevkif edilince reayadan birkaç kişi silahlanarak neferlere saldırmışlardır. Daha önceki tezkerede Nevşehir kazasından İstanbul'a gitmek için köylülere verilen geçiş belgesinin bu sefer Kırşehir vergi memuru tarafından verildiği ancak seyahate izin verilmediği görülmektedir. Reayanın şikâyeti, yine bu seneki vergilerin önceki vergilerden fazla oluşudur. İşbu tezkere, kendilerine nasihat edilmesine rağmen hareketlerine devam eden halkın cezalandırılmasına dair genel meclise gönderilmiştir (BOA, İ. MVL., Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri, 20-316/3).

"Bereketli üne sahip Çamardı meclisinin iki tane mazbatasının mealinde (söylendiği üzere) adı geçen kazaya tabi olan üç yüz evden ibaret olan Misli köyü reayaları (gayrimüslimleri), hisselerine düşen akçeleri ile vergilerinden küsur kalan meblağları ödemekte muhalif etmişlerdir. Muratları anlaşılacak ve bazı kabul olunan vasiyetleri bildirilmek üzere mazbata tarafından tayin olunan neferler (kişiler), birkaç kişi olan

kocabaşılardan dördü beşini getirmek üzere iken daha önce adı geçen reayadan yüz elli kadarı silahlanarak üzerlerine hücum ile adı geçenleri zorla ellerinden almışlardır. Bunların öteden beri Maraş yakınlarında buna benzer itaat dairesinden dışarı çıkan (hareketleri) eski âdetlerinden olmuştur. Adı geçen reayadan birkaç kişiye İstanbul'a gitmek üzere Kırşehir vergi memuru tarafından tezkere (geçiş belgesi) verilmiş ise de bu düzene aykırı görülmüştür. Bu adı geçen reayadan toplanan akçenin geçen seneki vergilerden aşağı olduğu kendileri tarafından da ikrar edilmiştir. (Reayanın) bilinen diğer ahalisi vergilerinden dolayı memnun ve şükreden iken adı geçen reayanın bu tarz harekete cesaret etmeleri ve önde gelenlerinin ticarî senetlerin vadeleri geldiği hâlde ödememeye cüret etmeleri sebebiyle lâıyk oldukları terbiyelerinin icrası lazım gelmiş ve adı geçen reayanın bugün silahlanmış oldukları beyanıyla lüzumunun yapılması için müsaade istenmiştir. Söylenenler etraflica düşünüldüğünde adı geçen reaya, o sebeple vergilerini vermekte muhalif olmaları ve silahlanıp mazbata neferlerine hücumu benzer harekete cüretleri sebebiyle adaba aykırı hâllere bağlı kalmışlardır. Haklarında cezanın icrasına davet demek olarak bu hususta terbiyeleri lüzumlu olduğundan kendilerine bir defa nasihat olunmuştur. (Yaptıklarını) kabul etmedikleri hâlde zor kuvvetin icrası lüzum edeceği belli ise de zor kuvvetin idaresinin yürütülmesi suretiyle umumi yüce mecliste müzakere edilmesi ne sebeple uygun bulunuyorsa o sebeple gereği icrası, yüce iradeye bağlı yüce ilmin mihenk taşlarının buyurdıkları o yerde, emir ve ferman emir sahibi kimsenindir.⁸

Dördüncü tezkerede Çamardı kazası Misli köyünde 1840 yılında çıkan vergi isyan olaylarının 1841'de de devam ettiği görülmektedir. Tezkereye göre Çamardı kazası Misli köyünün cezası, adliyede görüşülmüş; sadrazamın onayına sunulmuş artık son hüküm padişahın hükmüne bırakılmıştır. Reayanın nasihatlere uymamaları hâlinde kaba kuvvete başvurulacağı bildirilmiştir (BOA, Bâb- Asâfî Defterleri, No. 370, s. 48'den aktaran İnalçık 2019: 443-444).

"Çamardı kazasına tabi olan Misli köyü halkının ileri gelenlerine isabet eden vergi belirlenmiş olup bunların uhdelerindeki zimmetleri üzerine konan şeri cizye vergisini vermede muhalif olduklarından ve vergiye karşı davranışlarda bulunmaya cesaret ettiklerinden bunlara hadlerini bildirmenin yerine getirilmesi tutanak ile bildirilmiştir. Adı geçen halkın vergilerini vermede muhalif olmaları ve silahlanıp zaptiye erlerine saldırma cüretini göstermeleri suretiyle uymaları gereken adaba uymadıkları için haklarında cezaî müeyyide ile terbiye edilmeleri lüzumlu olmuştur. Konya

---

⁸ Belgede tarih olmamakla birlikte aynı arşivin içinde yer alması ve birlikte yer aldığı diğer iki fezlekenin de 1256 / 1840 tarihli olması belgenin tarihini tahmini olarak göstermektedir.

şehrine yakın olan adı geçen kaza halkına, işin iç yüzünün tarafınıza bildirilmesiyle, vergilerini ödemeleri için nasihat verilerek kabul etmedikleri takdirde kuvvet zoruyla vermeleri gerektiği; terbiye ve hadlerini bildirme sebebiyle saadetli zatınızla haberleşmenin gerekli olması üzerine, adı geçen kazanın tahsil memurlarına (durum) yazılmıştır. Adliye meclisinde görüşülerek uygun görülüp size danışıldıktan sonra gereğinin yapılması hususu padişahın yüce buyruğuna bağlanmıştır. İma edilen (olay), vergi tahsil memuruna (muhasıla) yazılmış olmakla birlikte saadetli zatlarının da gerekli olduğu üzere hareket etmeleri yani adı geçen halka nasihat edilerek kabul etmedikleri durumda zor kuvvetle terbiye edilmeleri hususuna gayret göstermeleri hakkında tezkere. Tezkere Fi 26 Safer sene 1257 / 19 Nisan 1841"

3.4. Burdur Kazası İsyanı

1841 yılına ilişkin İç Anadolu Bölgesi'ndeki bir diğer vergi isyanı örneği Burdur kazasında görülmektedir. Burdur'da aralarında akrabalık bağı olan birkaç kişi tarafından çıkartılan vergi isyanı, yeni vergi konacağına ve bu vergiyi meclis üyelerinin keyfi şekilde uygulayacaklarına yönelik çıkan söylentiler neticesinde başlamıştır. Bu şahısların kışkırtması ile silahlanan bazı kişiler, kazadaki esnafı darp edip zarar vermişlerdir. Olayların ardından duruma sorumlular hapsedilmiştir. İsyanın sebebi, ahalinin eski vergi memurlarından memnun olmayıp yeni memurların tayinini istemeleridir. Tezkere, olayları çıkaran kişilerin tespit edildiği hususunda sadrazama bilgi vermek sebebiyle kaleme alınmıştır (BOA, İ. DH., Dâhiliye Nezareti Defterleri, 34-1625/1).

"Kulların arzıdır ki,

Bundan kaç gün önce padişah iradesiyle hazırlanan kanundaki vergi maddesine göre toplanacak vergi, Burdur kazasındaki herkese kazancına göre bin kuruşta seksen üç kuruş, otuz para olarak düşmüştü. Adı geçen kazanın sakinlerinden Hacı Mahmud Bey, biraderi Çelebi Ahmed Bey, Reşid Bey, Hüseyin Bey, Mir Çelebi Ahmed Oğlu Ahmed Ağa ve Kethüda oğlu Abdurrahman Efendi; kişilere düşen vergi "(Bin) kuruşa yirmi beş kuruştur." ve yine ormandaki (ağaçların) sayımıyla odun ve keresteden alınacak yeni gelen vergileri 'Meclis azaları kendilerince tahsil edecekler.' diyerek birtakım eşkiya kalabalığını ve idraksiz köylüleri tahrik ederek başlarına toplanmışlar. Zikredilen kereste ve odun vergisi hakkındaki 'Emir ve yüce talimatları okutalım.' diyerek 'Zabita ve vergi tahsildarının konağına girelim.' diye karşılık verdiklerinde meclis azalarının bu fesattan haberleri olmamıştı. Fakat emir ve yüce talimatları okuyacakları işitilmeden önce birkaç bey, hâkim, müftü, vergi tahsildarı, zabita, meclis azaları ve arz sahibi kalabalıktan yüz elliden fazla söz anlayan muhtar meclise gelip toplandıkları

hâlde -harekete geçen kalabalıktan maiyetlerinde olan yardımcılardan başka- bazı kimseler de silahlanarak ve atlarına binerek üç yüz, beş yüz kadar birtakım arz sahibi esnafı darp etmişler. Önlerine kattıklarıyla vergi ve zabıta konağına gelirlerken zabıta, vergi tahsildarı ve meclis azaları 'Bunların istekleri şu emri okutmak değil.' diyerek derhal konak kapısına set çekmişler. Eşkiya kalabalığı, kapının kapalı olduğunu gördüklerinde konağa, zabitanın bulunduğu harem kapısını kırarak girmiş ve tüfeklerini boşaltıp hareme hücum ederek zabitanın olduğu harem dairesini bir taraftan yağma etmişlerdir. Durumdan haberdar olan zabıta, harem tarafına gitmeye niyet edince adı geçen kulları da darp ile başlarını yaraladıktan sonra eşkiya kalabalığı, meclis tarafına hücum etmiş ve meclis azalarından Sandık Emni Hüseyin Efendi kullarını ve esnaftan Fikkî Efendi ve Zabıta Yüzbaşısı Mahmud'u taş ve balta ile yaralayıp telef etmişlerdir. Yine aza meclisinden hacıların ağa ve biraderleri ile ..... vekili de darp edilip yaralanmış ve telef oldu diyerek bırakılmışlardır. Bu arada esnaf kalabalığından yirmi otuz kadar kişinin başının yarılması ve kolunun kırılmasından dolayı, aza meclisinden dergâh kapıcıbaşlarından Muhammed Ağa ve Osman Efendi konaktan kendilerini aşağı bırakmışlar. Bahçe aralarından firar ederek Isparta tarafına ve yine azalardan Ali Bey ve Muhammed Ağa biraderi Mustafa Efendi de kendilerini damdan bırakarak kurtulmuşlar ve Antalya'ya gelmişlerdir.

Anlatılan fesat ve iğrenç işi, adı geçenler yazıyla bildirdikleri hâlde bu hususun araştırılması için hemen şefkatli Salim Paşa maiyetinden itimat edilen bir nefer tayin edildi. Adı geçen kazaya varıldığında vergi tahsildarı, naip ve zabitanın yanlarında olayı harekete geçirenlerden (bazıları) hapsedildi. 'Paşa hazretleri, bu zalimlerden bizleri nasıl kurtarırsa kurtarsın ve iş bu fesat beylerden kaynaklandı' diyerek adı geçen memur şifahen ifade vermiştir.

Kazalardan vergi tahsildarı vekiller ile zabıtalara azledilmesi, yerlerine vergi tahsildarı ve zabıta tayin edilmesi arzusunda oldukları, Isparta tarafına firar eden azalardan Muhammed Ağa'nın selamlık tarafını yağma etmesiyle ve o esnada olayı harekete geçiren beyler; çarşı, pazar ve sokaklarda meclis (kurup) oturarak 'Herkes kendi işine baksın' diyerek tellallar saldırıp eşkiya kalabalığı yatıştırdıklarını, adı geçen itimat edilen kullar durumu araştırıp yazmışlardır. Bu fesada adı geçen beyler ve Abdurrahman Efendi'nin sebep olduğu, vergi tahsildarı, naip ve zabıtaya şifahen verilen ifadelerden belli olmuştur. Bu husus Mustafa Efendi ve Ali Bey'in yazdıklarına uygun düşmüştür. Bu şahane adaletli zamanda Allah ve padişah rızasına aykırı hareketle Burdur meclisine hakaret eden ve hasar veren eşkiya kalabalığının nefsinin öldürmek; yağmaya cesaret ettiklerine

dair haber vermek vacip olduğu sebeple hemen olaylar mazbata ile tarafınıza bildirilmeye cesaret edildi. O konuda ve her hâlde emir ve ferman emir sahibi kimsenindir".

4. Sonuç

Vergilere karşı çeşitli tepkiler tarih boyunca tüm toplumlarda olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de görülmüştür. Vergi isyanı şeklindeki tepkilerin genellikle ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlarının olduğu dönemlerde olduğu görülmektedir. Bir vergi tepki türü olarak vergi isyanı, diğer tepki türlerinden ortak yapısı itibarıyla farklılık göstermesinin yanı sıra başka unsurları da içinde barındırmakta ve birtakım sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısıyla her vergi isyanını ayrı ayrı incelemek gerekmektedir. Bu amaçla Osmanlı Devleti'nde 1840-1841 yılları arasında İç Anadolu Bölgesi'nde gerçekleşen "Ayaş kazası Dastarlı köyü", "Bala kasabası Yenişeyh Köyü", "Çamardı kazası Misli Köyü" ve "Burdur kazası" vergi isyanları Osmanlı arşivlerinde yer alan tezkerelere dayanılarak incelenmiştir. Belgelerden anlaşıldığı üzere İç Anadolu Bölgesi'nde gerçekleşen bu vergi isyanlarının benzer ve farklı yönleri bulunmaktadır.

Ortak noktalar:

(i). Tüm isyanların söz konusu yerlerdeki ahalinin bazı kişiler tarafından kışkırtılması ile gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Ayaş kazasında Dastarlı köyü örneğindeki olay, kasaba sakini bir kişi ve imamın halk ile yönetim arasını bozmak üzere yaptıkları fiil niteliğinde olup bir vergi isyanına dönüşmemiştir. Bala kasabası Yenişeyh köyü olayında da ayan olarak atanan kişinin Yenişeyh köyü halkını vergi ödememeye kışkırttığı ve ayaklandığı görülmektedir. Bu olay, ahalinin önemli bir kısmının ayaklanmasına neden olan vergi isyanı örneğini oluşturmaktadır. Bala örneğinde olduğu gibi Burdur kazasında da birkaç hanenin halkı kışkırtması ile -ki bunların arasında akrabalık bağı bulunmaktadır- isyan başlamıştır. Bu ayaklanmaya herkes katılmamıştır.

(ii). Her üç kasaba örneğinde de söz konusu ahalinin tamamı, vergi ayaklanmasına katılmamış ve isyan toplumun tümüne yayılmamıştır.

Farklı noktalar:

(i). Dört olay da aynı bölgede ve aynı yıllarda gerçekleşmesine rağmen isyanlar, farklı nedenlere dayalı olarak farklı unsurların harekete geçirilmesi sonucunda çıkmıştır. Bala kasabası Yenişeyh köyü olayına neden olan unsura bakıldığında Osmanlı'da vergi toplama yöntemi olan iltizam usulünün sakıncalarını gidermek üzere geliştirilen ayan müessesesinin olduğu görülmektedir. Ayanlığın sorunları gidermediği gibi vergi isyanlarının kaynağını oluşturduğu bu olayda da görülmektedir. Bala kasabası Yenişeyh köyü ve Ayaş kazası Dastarlı köyünde vergiye karşı ayaklananlar Müslümanlar iken

Çamardı kazası Misli köyü ayaklanması Gayrimüslimler tarafından yapılmıştır. Çamardı kazası Misli köyü isyanında da Hıristiyan kesimin ödediği cizye vergisini toplamakla görevlendirilen kocabaşı denilen kişilerin isyanda paylarının olduğu görülmektedir. Burdur kazasında ise bir grup kişinin vergilerini ödememek için yeni vergilerin konacağı ve meclis üyelerinin bunları keyfi uygulayacağı şeklinde bilgiler ile ahaliyi kışkırtması söz konusudur. Silahlanan grubun yöredeki esnafı darp edip vergi ve zabıta dairelerini bastıkları görülmektedir.

(ii). Dört örnekte de ahalinin tamamı ayaklanmalara katılmamakla birlikte iki ayaklanmanın daha tahrip edici olduğu söylenebilir. Bunlardan biri Çamardı kazası Misli köyü isyanıdır. İsyanı katılan kesimin daha fazla olduğu, görevlilere fiili olarak saldırıların olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Burdur kazası olayı da azınlık bir grubun kışkırtmasıyla başlamasıyla birlikte hem yöredeki esnafı darp etme, zarar verme hem de vergi ve zabıta dairelerini basma şeklinde olayların görüldüğü bir ayaklanma olmuştur. Tersine Ayaş kazası Dastarlı köyü olayı, halkın ayaklanması şeklinde olmayıp vergi isyanı niteliği taşımamaktadır.

İç Anadolu Bölgesi'nde gerçekleşen vergi isyanlarına ilişkin belgelerin çözümlenmesi sonucu şu değerlendirmeler yapılabilir: Öncelikle vergiye karşı hem Müslüman hem de Gayrimüslim kesimin ayaklandığı ve bu ayaklanmalara yöredeki tüm ahalinin katılmadığı, Batı toplumlarında olduğu gibi giderek genişlemediği görülmektedir. Bu süreçte Osmanlı Devleti'nin oluşturduğu hukuk sistemiyle sorunları çözmeye çalıştığı ve kişiler hakkında incelemeler yapılarak gerekli cezai yaptırımlara gidildiği anlaşılmaktadır. Örneklerden vergi ayaklanmalarının bazı münferit kişilerin kışkırtması sonucu gerçekleştiği görülmektedir. Ayaklanmalar tüm bölgeye ve topluma yayılmamıştır. Bu durum ayaklanmaların gerçekten vergilerin oranı, yükü, tahsil yöntemleri ve uygulamasına yönelik yani vergileme kaynaklı olmadığını göstermektedir. Vergilerden kaynaklı olması durumunda toplumun en azında büyük kısmından destek alınabilirdi. Nitekim bu ayaklanmaları başlatan isyancıların vergileri kanuni ölçütlerde toplamadıkları da görülmektedir. Bu durum ayaklanmalara vergilerin bahane edilerek devlet yönetimine karşı yapılan siyasi tepki niteliği de kazandırmaktadır. Ayaklanmalar sonucu bazı tavizlerin elde edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu ayaklanmalar, ayaklananların tutum ve davranışlarına dayanılarak vergisel anlamda sorunların çözülmesinin mümkün olmadığını göstermiştir. İç Anadolu Bölgesi'nde ait vergi ayaklanmalarına yönelik arşivlerden elde edilen bulgular daha önce vergi isyanları konusunda yapılan çalışmaların (Aktan, Dileyici, Saraç, 2002; Gökbunar, 2007; Çetin, 2018) sonuçları ile örtüşmektedir.

Kaynakça

- Akdağ, Mustafa (1995) *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi (1453-1559)* 2, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Akdağ, Mustafa (2017) "Celali İsyanlarının Başlaması", Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1243/14194.pdf> (Erişim Tarihi: 22.03.2017).
- Aktan, Coşkun Can, Dilek Dileyici ve Özgür Saraç (2002). *Vergi, Zulüm ve İsyan*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Cura, Serkan (2016) "Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Batı Toplumlarında Görülen Vergi İsyanlarının Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi", *Sümerlerden Türkiye Cumhuriyeti'ne Maliye Tarihi*, ed. Ali Rıza Gökbunar, Alparslan Uğur, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 97-126.
- Çetin, Hamit (2018) "Osmanlı Devletinde Meydana Gelen Vergi İsyanları", *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 10(1): 18-34.
- DİA (2002). "Kocabaşı". *DİA*, C. 26. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 140-141.
- Gökbunar, Ali Rıza (2004). "Atçal Kel Mehmed Ayaklanması: Vergiye Farklı Bir Başkaldırı Örneği", *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(4): 27-33.
- Gökbunar, Ali Rıza (2007). "Celali Ayaklanmalarının Maliye Tarihi Açısından Değerlendirilmesi", *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(1): 1-28.
- İnalçık, Halil (2019). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV Ayanlar, Tanzimat, Meşrutiyet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Köken, Taylan "Ayaş İlçesi Tarihi ve Arkeolojisi". www.academia.edu/35442588/Ankara_Ayas_Tarihi_ve_Arkeolojisi (Erişim Tarihi: 06.03.2021)
- Neumark, Fritz (1975). *Vergi Politikası*. Çev. İclal Fevzioglu. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Olson, Robert W. (1977) "Jews, Janissaries, Esnaf and the Revolt of 1740 in İstanbul", *Journal of Economic and Social History of the Orient*, XX: 185-207.
- Özkaya, Yücel (1994). *Osmanlı İmparatorluğunda Ayanlık*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sezen, Tahir (2017). *Osmanlı Yer Adları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Müdürlüğü Yayınları.
- TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara: Akşam Sanat Okulu Matbaası, 2005.

Teoman, Özgür, Bozpınar, Cumali (2021) "Osmanlı İmparatorluğu'nda Celali İsyamları: Chayanovyan Bakış Açısıyla Bir Değerlendirme", *Akdeniz İİBF Dergisi*, 21: 121-130.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb- Asâfî Defterleri (BOA), 370/37, 48, 53.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezareti Defterleri (İ. DH.) 34-1625/1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri (İ. MVL.), 20-316/1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri (İ. MVL.), 20-316/2.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri (İ. MVL.), 20-316/3.

www.lugatim.com/s/ayan (Erişim Tarihi: 21.03.2021)

www.lugatim.com/s/ifraz (Erişim Tarihi: 23.05.2021)

Eklr:

Ek 1:

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). İ. DH. (Dâhiliye Nezareti Defterleri). 34-1625/1.

Ek 2:

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). İ. MVL. (Meclis-i Vâlâ Riyâseti Belgeleri). 20-316/1.

Ek 3:

